

СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 373-056.2/3:37.015.3

DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.2.23>

Калініна Т. С.

*кандидат психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Яцинік А. В.

*кандидат педагогічних наук, доцентка,
викладачка кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ З ПИТАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ

THEORETICAL ANALYSIS OF THE ACTIVITY OF INCLUSIVE RESOURCE CENTERS

У статті висвітлені питання діяльності інклюзивно-ресурсного центру основною метою якого є забезпечення доступності та високої якості освіти для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Основний акцент зроблено на системі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, проблемі організації та змісту оптимального психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Також у сучасних умовах розвитку освіти вирішальну роль відіграє її кадрове забезпечення. Розглянуто основні посади в інклюзивно-ресурсному центрі для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг. Увага приділена питанням якості кадрового забезпечення інклюзивно-ресурсного центру, а саме високий рівень професійної компетенції фахівців, належна підготовка та перепідготовка, регулярність підвищення свого професійного рівня. Обґрунтована необхідність планування діяльності інклюзивно-ресурсного центру в кількох напрямках: консультативна допомога сім'ям, які виховують особливих дітей, забезпечення комплексної оцінки дітей та допомога закладам освіти в складанні та реалізації індивідуальної програми розвитку дитини. Визначено важливість провідного завдання інклюзивно-ресурсного центру в потребах дитини у психолого-педагогічному супроводі. Проаналізовано досвід науковців і практиків з цього питання та систематизовано у відповідності до вимог сьогодення. Схарактеризовано основні функції та завдання інклюзивно-ресурсного центру: експертно-діагностична, інформаційно-аналітична, організаційна, методична, консультативна, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг. Також розглянуто необхідність ретельного та професійного проведення діагностики дитини та визначення чітких висновків і рекомендацій, які стають основою індивідуальної програми розвитку. Проаналізовано співпраця спеціалістів інклюзивно-ресурсного центру з закладами освіти щодо інклюзивного навчання, алгоритм професійної взаємодії фахівців інклюзивно-ресурсного центру та команди психолого-педагогічного супроводу закладу освіти.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивно-ресурсний центр, психолого-педагогічний супровід, індивідуальна програма розвитку, команда.

The article highlights the activities of the inclusive resource center, the main goal of which is to ensure the availability and high quality of education for children with special educational needs in an inclusive environment. The main emphasis is placed on the system of psychological and pedagogical support for children with special educational needs, the problem of organization and content of optimal psychological and pedagogical support for children with special educational needs. Also, in modern conditions of education development, its staffing plays a decisive role. The main positions in the inclusive resource center for the provision of psychological-pedagogical and correctional-developmental services were considered. Attention is paid to the issues of the quality of personnel support of the inclusive resource center, namely, the high level of professional competence of specialists, proper training and retraining, regularity of raising one's professional level. There is a well-founded need to plan the activities of the inclusive resource center in several areas: advisory assistance to families raising special children, provision of a comprehensive assessment of children, and assistance to educational institutions in drawing up and implementing an individual child development program. The importance of the leading task of the inclusive resource center in the child's needs for psychological and pedagogical support is determined. The experience of scientists and practitioners on this issue was analyzed and systematized in accordance with today's requirements. The main functions and tasks of the inclusive resource center are characterized: expert-diagnostic, information-analytical, organizational, methodical, consultative, provision of psychological-pedagogical, correctional-developmental services. The need for careful and professional diagnosis of the child and determination of clear conclusions and recommendations, which become the basis of an individual development program, is also considered. The cooperation of the specialists of the inclusive resource center with educational institutions regarding inclusive education, the algorithm of professional interaction of the specialists of the inclusive resource center and the team of psychological and pedagogical support of the educational institution was analyzed.

Key words: children with special educational needs, inclusive resource center, psychological and pedagogical support, individual development program, team.

Вступ. У сучасному суспільстві виникає все більше питань щодо інклюзивної освіти та педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами (ООП). У контексті розвитку нових підходів до навчання та виховання в інклюзивних умовах, особливо важливим стає налагодження роботи інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ).

Корекційно-розвиткова робота в інклюзивно-ресурсного центру ставить перед собою завдання виявлення особливих освітніх потреб дітей, розробку індивідуальних планів та програм корекційно-розвиткової роботи, а також проведення комплексних заходів з психолого-педагогічної підтримки та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

Система психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами набуває інтенсивності, проблема організації та змісту оптимального психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами стає актуальною не лише в спеціальній, а й в загальній, соціальній педагогіці, а також в психології, медицині та спеціальних науках загалом. Цей аналіз дасть нам змогу зробити висновки про ефективність роботи інклюзивно-ресурсного центру та запропонувати рекомендації щодо подальшого вдосконалення практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі різноаспектні проблеми навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних навчальних закладах висвітлювалися у працях вітчизняних та зарубіжних авторів (В Бондар, В. Засенко, А. Колупасва, Л. Савчук, В. Синьов, О. Таранченко, А. Шевцов, Д. Дешпелер, Т. Лорман, Д. Лупарт, Д. МакГі-Річмонд, Д. Харві та ін.). Інклюзивна освіта є одним з ключових напрямків сучасної освітньої системи, яка спрямована на забезпечення рівних можливостей навчання та розвитку для всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей та потреб. Теоретичні аспекти інтеграції, як напряму освітньої політики, є багатовекторними, різноплановими та суперечливими. Це пояснюється різним досвідом впровадження інтегрованого навчання в різних країнах світу.

Мета дослідження. Проаналізувати діяльність інклюзивно-ресурсного центру з метою забезпечення доступності та високої якості освіти для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Трансформація системи освіти, зміна форм і підходів до її реалізації передбачають удосконалення механізмів державного управління освітою, що, на думку вчених, є засобами, важелями, стимулами, методами, за допомогою яких суб'єкти управління освітою впливають на освітню сферу з метою досягнення визначених цілей.

У сучасних умовах розвитку освіти її кадрове забезпечення відіграє надважливу, а іноді й вирішальну роль. Саме тому державне управління у сфері освіти має сприяти розвитку кадрового потенціалу галузі з метою надання якісних освітніх послуг і забезпечення реалізації права всіх категорій здобувачів на освіту [3].

Якість кадрового забезпечення інклюзивно-ресурсного центру залежить від багатьох чинників: високий рівень професійної компетенції фахівців, належна підготовка та перепідготовка, розвиток відповідних моральних якостей, прагнення розвиватися в професії та регулярно підвищувати свій професійний рівень тощо. Зазначене ставить перед державним управлінням освітою важливу задачу – постійно посилювати інтелектуальний потенціал працівників галузі. У зв'язку з цим на базі нашої кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради протягом двох місяців (березень – квітень 2024 р.) проводилось стажування фахівців інклюзивно-ресурсних центрів Харківської області.

Для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг в інклюзивно-ресурсному центрі вводяться такі посади:

1. вчителя-логопеда з розрахунку одна штатна одиниця на 25–30 дітей з порушеннями мовлення або 15–20 дітей з тяжкими порушеннями мовлення, або 15 дітей дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення, або 12 дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення;
2. вчителя-дефектолога з розрахунку одна штатна одиниця на 12–15 дітей з порушеннями слуху/зору/інтелектуального розвитку;
3. практичного психолога з розрахунку одна штатна одиниця на 12–15 дітей, які мають порушення емоційно-вольової сфери/пізнавальних процесів;
4. вчителя-реабілітолога з розрахунку одна штатна одиниця на 12–15 дітей, які мають порушення опорно-рухового апарату.

В рамках державної політики, спрямованої на створення комплексної всебічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, в тому числі дітям з інвалідністю, діють нові освітні установи, в яких максимально зосереджені досвідчені фахівці зі спеціальної освіти. Це інклюзивно-ресурсні центри – осередки першочергової підтримки сім'ї та дитини в їх непростому життєвому маршруті та пошуках правильних орієнтирів розвитку особливої дитини. Наразі мережа ІРЦ збільшилася, оскільки законодавство передбачає їх створення в кожній територіальній громаді. В них працюють корекційні педагоги, практичні психологи, вчителі-логопеди, сурдопедагоги, тифлопедагоги, вчителі з лікувальної фізкультури [4].

Робота ІРЦ планується в кількох напрямках – консультативна допомога сім'ям, які виховують особливих дітей, забезпечення комплексної оцінки дітей та допомога закладам освіти в складанні та реалізації індивідуальної програми розвитку дитини.

Функції та завдання інклюзивно-ресурсного центру:

1. Експертно-діагностична:

- Проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини, в тому числі коефіцієнта її інтелекту (здійснюється практичними психологами ІРЦ);

- Підготовка висновку та розроблення рекомендацій щодо освітньої програми, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг відповідно до потенційних можливостей дитини.

2. Інформаційно-аналітична:

- ведення реєстру дітей, які пройшли комплексну оцінку і перебувають на обліку в ІРЦ;
- ведення реєстру закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та інших закладів освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти;
- ведення реєстру фахівців, які надають психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами;
- підготовка звітної інформації про результати діяльності ІРЦ для засновника, відповідного структурного підрозділу з питань діяльності ІРЦ, а також аналітичної інформації для відповідного РЦПЮ;
- формування річного плану роботи ІРЦ/фахівця ІРЦ;
- формування щотижневих графіків роботи ІРЦ/фахів ІРЦ;
- підготовка звіту фахівця ІРЦ про результати надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг;
- ведення журналу обліку заяв;
- ведення обліку висновків про комплексну оцінку;
- висвітлення діяльності ІРЦ на сайті, інформаційних стендах, дощці оголошень тощо.

3. Організаційна:

- ведення діловодства ІРЦ як окремої юридичної особи, прийом документів для проведення комплексної оцінки;
- взаємодія з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, закладами освіти, охорони здоров'я, закладами (установами) соціального захисту, службами у справах дітей, громадськими об'єднаннями щодо надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами, починаючи з раннього віку, в разі потреби із залученням відповідних спеціалістів.

4. Методична:

- надання методичної допомоги педагогічним працівникам закладів дошкільної загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та інших закладів освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, батькам (одному з батьків) або законним представникам дітей з особливими освітніми потребами щодо особливостей організації надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг таким дітям;
- надання методичної допомоги щодо складання, виконання, коригування індивідуальної програми розвитку дитини;
- надання методичної допомоги щодо організації освітнього простору та здійснення необхідних адаптацій і модифікацій освітнього процесу.

5. Консультативна:

- консультація батьків (одного з батьків) або законних представників дітей з особливими освіт-

німи потребами стосовно мережі закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та інших закладів освіти, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти, та зарахування до цих закладів;

- ознайомлення батьків (законних представників) дитини з висновком про комплексну оцінку, умовами навчання та надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дитині;
- надання консультативно-психологічної допомоги та проведення бесід з батьками (одним з батьків) або законними представниками дітей з особливими освітніми потребами з метою формування позитивної мотивації щодо розвитку таких дітей.

6. Надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг:

- надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами шляхом проведення індивідуальних та групових занять.

Провідним завданням ІРЦ є визначення потреби дитини у психолого-педагогічному супроводі та корекційно-розвиткових послугах [1].

Зазвичай батьки приводять з цією метою свою дитину в ІРЦ в межах своєї громади і навчального закладу, який будуть відвідувати. Фахівці ІРЦ знайомляться з дитиною, її можливостями, потребами та перспективами корекційного впливу.

Комплексна оцінка проводиться фахівцями інклюзивно-ресурсного центру індивідуально за такими напрямками:

- оцінка фізичного розвитку особи;
- оцінка мовленнєвого розвитку особи;
- оцінка когнітивної сфери особи;
- оцінка емоційно-вольової сфери особи;
- оцінка освітньої діяльності особи.

Результати комплексної оцінки дають можливість визначити провідні напрями роботи з дитиною, виходячи як з її проблемних зон, так і сильних сторін. Ретельно та професійно проведена діагностика та чіткі висновки і рекомендації стають основою індивідуальної програми розвитку, яку складає і над якою працює далі команда фахівців закладу освіти, куди йде дитина на інклюзивне навчання, робить програму ефективною та дієвою [5].

Наступним важливим завданням є співпраця спеціалістів ІРЦ з самими навчальними закладами. Інклюзивно-ресурсні центри підтримують зв'язок з навчальними закладами, які знаходяться на території громади, знаються на тому, які умови в них є. Це дозволяє орієнтувати батьків у виборі найбільш відповідного навчального закладу. Наприклад, якщо на території району (міста) є школи з певними спеціальними умовами, вимогами або програмами, фахівці ІРЦ можуть порадишити батькам, які саме з них найбільше підходять дитині. Також можуть поставити до відома адміністрації навчальних закладів про те, яких особливих умов потребує дитина, і у адміністрації є час підготувати ресурси (людські, матеріальні, методичні) для її навчання. Вже є приклади, коли адміністрації шкіл не просто беруть до уваги

висновки комплексної оцінки, яку проводять ІРЦ, а звертаються до них за консультаціями і щодо складання індивідуальної програми розвитку, і щодо конкретних шляхів її реалізації. Така співпраця свідчить не про недостатню компетентність закладів освіти, а про технологізацію процесу інклюзивної освіти, налагодження дійсно командного підходу.

Аналізуючи завдання діяльності інклюзивно-ресурсного центру, а більшість з них покликані на методичну підтримку закладів освіти щодо інклюзивного навчання, можна скласти певний алгоритм професійної взаємодії фахівців інклюзивно-ресурсного центру та команди супроводу закладу освіти

1 крок. Ознайомлення фахівцями інклюзивно-ресурсного центру учасників команди супроводу з особливими освітніми потребами дитини. У разі необхідності – надання роз'яснення щодо особливостей освітніх потреб дитини; надання фахівцями інклюзивно-ресурсного центру консультативної допомоги команді супроводу з питань організації інклюзивного навчання, відповідно до визначених освітніх потреб; додаткових даних про дитину за підсумками комплексної оцінки.

2 крок. Участь фахівців інклюзивно-ресурсного центру у розробленні, впровадженні й моніторингу Індивідуальної програми розвитку (ІПР); фахівці інклюзивно-ресурсного центру надають наставницьку підтримку з питань узгодження діяльності всіх членів команди супроводу; здійснення фахівцями інклюзивно-ресурсного центру поточного (за потребою) і кінцевого (двічі на рік) моніторингу розвитку дитини за запитом команди супроводу з метою визначення динаміки розвитку дитини та необхідності коригування напрямів, умов, змісту надання освітніх послуг, відповідно до ІПР.

3 крок. Надання фахівцями інклюзивно-ресурсного центру психолого-педагогічних, корекційно-розвивальних послуг; надання фахівцями інклюзивно-ресурсного центру методичної допомоги команді супроводу, відповідно до потреб (ознайомлення із чинним законодавством у сфері навчання дітей з особливими освітніми потребами; здійснення відповідних адаптацій і модифікацій в освітньому процесі; особливостей організації освітнього середовища).

4 крок. Здійснення фахівцями інклюзивно-ресурсного центру просвітницької діяльності, яка передбачає профілактику запобігання порушень права дитини з особливими освітніми потребами на освіту, виникнення психотравмуючих факторів [3].

Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), команда психолого-педагогічного супроводу складає індивідуальну програму розвитку дитини з особливими освітніми потребами упродовж двох тижнів з моменту початку освітнього процесу. Індивідуальна програма розвитку узгоджується з батьками і затверджується керівником закладу освіти.

Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами – це взаємоузгоджена комплексна діяльність команди фахівців та батьків

дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, її самореалізації та інтеграції в соціум.

Психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку [6].

Взаємодія фахівців має ґрунтуватись на таких принципах:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з особливими освітніми потребами;
- дотримання інтересів дитини з особливими освітніми потребами, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід – комплексність психолого-педагогічного супроводу (супровід дитини з особливими освітніми потребами має здійснюватися на основі комплексного підходу: аналізу порушень функцій розвитку дитини);
- неперервність супроводу (супровід має бути постійним і неперервним, починаючи з раннього віку і протягом дорослого життя);
- системність роботи (робота фахівців має відбуватись в системі, за якої кожна дія і стратегія члена команди відповідають не лише меті окремого спеціаліста, а й є засобом реалізації загальної мети психолого-педагогічного супроводу дитини);
- конфіденційність та дотримання етичних принципів;
- міжвідомча співпраця – узгодженість роботи (дії фахівців мають координуватись і узгоджуватись, має відбуватись постійне взаємоінформування про роботу кожного спеціаліста);
- активна співпраця з батьками дитини з особливими освітніми потребами, залучення їх до освітнього процесу та розроблення індивідуальної програми розвитку [2].

Відповідно до особливостей розвитку дитини з особливими освітніми потребами команда психолого-педагогічного супроводу визначає способи адаптації (у разі потреби модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей і з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини.

Надання психолого-педагогічних, корекційно-розвивальних послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять. У разі виникнення труднощів у реалізації індивідуальної програми розвитку команда психолого-педагогічного супроводу звертається до фахівців ІРЦ щодо надання методичної допомоги.

Фахівці ІРЦ надають у висновку рекомендації щодо вибору форм навчання, можливості для індивідуальної, парної і групової роботи, а також дистанційного навчання. Педагогам слід використовувати різні матеріали щоб уявити, проілюструвати і закріпити новий навчальний зміст – онлайн ресурси, відео, PowerPoint презентації, електронні книги.

Використання організаційних підказок, довідкової інформації можна застосовувати для вивчення

нових концепцій з використанням піктограм, друдлів, картин, артефактів, відеороликів та інших матеріалів. Інформаційна насиченість сучасного світу вимагає прийняття новітніх технологій, спеціальної підготовки та певної адаптації навчального матеріалу для дітей, для того щоб у візуально доступному вигляді надати їм необхідні знання.

У закладах освіти фахівці ІРЦ здійснюють інформаційно-просвітницьку роботу серед педагогів та батьків з метою формування вмінь спостерігати за розвитком та діяльністю дітей у відповідності до вікових показників з раннього віку, привертають увагу до можливих ризиків у психофізичному розвитку кожної дитини. Також фахівці ІРЦ акцентують увагу на необхідності своєчасної оцінки стану розвитку дитини, якщо виникають труднощі у засвоєнні навчального матеріалу.

На етапі співпраці з педагогами закладів освіти фахівці ІРЦ надають методичну допомогу у виборі методів та прийомів навчання з урахуванням потенційних можливостей дитини.

Від фахівців ІРЦ можна отримати інформаційну і методичну підтримку, відповіді на вузькоспеціалізовані питання, які обов'язково виникають при навчанні та вихованні дітей з особливими освітніми потребами. Батьки, які своєчасно отримують професійну консультацію щодо реального стану та подальших перспектив у розвитку дітей, стають більш вмотивованими та відповідальними у дотриманні освітньої траєкторії та досягненні завдань індивідуальної програми розвитку, активні у співпраці з навчальними закладами. Педагоги знають, де

отримати інформацію, і більш впевнено будують стосунки з дитиною та підбирають навчальні методи у кожному конкретному випадку. В результаті зменшується опір інклюзивній освіті і з боку батьків, і з боку педагогів та адміністрацій закладів освіти

Як найбільш корисний і доступний ресурс, який є в розпорядженні педагогів закладу освіти, є співпраця між фахівцями з різних установ. Наприклад, фахівці спеціальних закладів та навчально-реабілітаційних центрів можуть виконувати роль наставників у наданні корекційних послуг, а також бути залученими до участі у втіленні програм підвищення кваліфікації педагогів. На базі таких установ є різноманітне спеціальне обладнання для корекції, як фізичного, так і психологічного розвитку дітей, що можна розглядати як можливість отримання додаткових необхідних реабілітаційних заходів поза межами освітнього закладу.

Висновки. Отже, результативність інклюзивного навчання підтверджує необхідність залучення різнопрофільних фахівців з метою визначення індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами та забезпечення оптимальної корекційно-розвиткової складової частини освітнього процесу. Від взаємодії інклюзивно-ресурсного центру та команди психолого-педагогічного супроводу дитини в закладі освіти залежить ефективність надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг. До того ж командний підхід в інклюзії забезпечує єдність і цілісність усіх зусиль, необхідних для реалізації основної її мети – включення кожної дитини в освітній простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.
2. Компанець Н. М. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ. Навч.-метод посіб. Київ: Видавнича група «Атопол», 2018. 100 с.
3. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навчально-методичний посібник. Тернопіль: Астон, 2020. 176 с.
4. Порошенко М. А. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: [навч.-метод. посіб.] Київ: 2018. 252 с.
5. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 545 [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text>
6. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609 [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>